

TÖRÖK LÁSZLÓ

BESZÁMOLÓ AZ ÓKORTUDOMÁNYI TÁRSASÁG 2014/2015. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Mivel a 2014/2015-ös akadémiai év volt az utolsó, amelyben Zólyomi Gábor tagtársunk az elnöki, jómagam a főtítkári feladatokat elláthattuk, helyénvalónak tűnik, ha a jelen beszámoló, bármennyire röviden is, visszatekint egészen 2009-ig. Remélem, senki sem ért félre: a most leköszönő elnökség bírálata vagy netán méltatása nem az én tisztem. Ehelyett a térről, amelyben a Társaság élete zajlik, szeretnék néhány megfigyelést megosztani a tisztelt Közgyűléssel.

A 2009-ben megválasztott elnökség három feladatot tűzött maga elé. Az első a Társaság anyagi helyzetének felmérése és vagyónának az addiginál átgondoltabb banki elhelyezése és kezelése volt. Az akkor megválasztott kincstárnoknak, Adamik Bélának különös köszönettel tartozunk. Az ő szakértő munkájának hála, éveken át abban a helyzetben voltunk, hogy addig nem látott mértékben lehettünk segítségére az ókortudományi könyv- és folyóirat-kiadásnak. Hogy ez ma már nem lehet így, az az alacsony banki kamathozamok következménye. A második feladat a felolvasóülések hosszabb távú tematikai szervezése volt annak érdekében, hogy az adott keretek között világos, kritikai képet alkothassunk a XXI. század eleji hazai ókortudományi kutatás távlatairól és korlátairól. A következő három évben e téren kirajzolódó tapasztalatok vezettek oda, hogy 2012-ben történt újraválasztásunkat követően a Társaság 2013. januári ülését egy *A magyar ókortudomány jelene és jövője* című kerekasztal-konferenciának szenteltük, melynek résztvevői és hozzászólói megvitatták a hazai ókortudományi kutatás episztemológiai állásának számos belső és külső ellentmondását, infrastrukturájának problematikus mivoltát, az egyetemi oktatás növekvő veszélyeztetettségét, a jelenleg létező ókortudományi folyóiratok fenntarthatóságának kérdését. A referátumok megjelentetésétől (*Ókor* 2013/2. szám) a vita folytatódását vártuk, annál is inkább, mert a referátumok nemcsak a nemzetközi munkamegosztásban való részvételünk érdemeire vetettek fényt, hanem a hazai ókortudatásban létező irányzatok egymástól való merev izoláltságára, a problémafelvetések és módszerek heterogén mivoltára is. A vita folytatását illető várakozásunkban csalódnunk kellett, ami különösen fájdalmas, ha meggondoljuk, mi mindent söpörtünk így a szőnyeg alá.

A 2009–2012 közötti három év lehetőségek szerinti céltudatossággal szervezett előadásai mindazonáltal számos felismert tanulságot is hoztak. Ismételten megmutatkozott, hogy milyen korlátokat jelent, ha a kutató nem élhet huzamosan tárgya közelében. Felmérhettük a klasszika-archeológia helyszíni vállalkozások, ösztöndíjak és jelentősebb projekt pénzek hiányából vagy szűkösségből származó hátrányos helyzetét, kivált, amikor összevetettük a hazai egyiptológia csodaszzerűen kibontakozó egyiptomi beágyazódásával. Az egyes ókortudományi szakterületek közötti objektív és szubjektív egyenetlenségek jól érzékelhetőek a kétévénkénti Magyar Ókortudományi Konferenciákon is, melyek ugyan nem a Társaság rendezvényei, de amelyeknek megrendezésében a Társaság tagsága nagymértékben közreműködik. Ezeket a konferenciákat is utolérni látszik az impozáns seregszemleként felfogott konferenciák sorsa: egymásutánjukkal tükröképek sorozatát tudják nyújtani, de azt, ami a sorra feltartott tükrökben látszik, aligha tudják megváltoztatni.

2009–2012 között ugyanúgy foglalkoztatott bennünket a felolvasóülések néha riasztóan hullámzó látogatottsága, mint aztán 2012 és 2015 között. A jelenség törvényszerűségei rejtve maradtak előttünk, egy bizonyos, hogy oka nem annyira az előadások minőségében, mint inkább annak az attitűdnek változásaiban kereshető, amelyben az egyes ókortudatók csak a maguk kutatási területe, vagy az egyetemes ókor lehető teljessége iránt is érdeklődnek. A magyar ókortudomány a huszadik század első harmadában egyszer már felismerte a Nietzsche-től és Wilamowitztól egyaránt kiinduló „egészre tekintés” szükségességét. Azonban mintha az egyetemes ókortudományok egyre speciálisabb és kisebb szakterületekre való osztódása nálunk is itt-ott lopakodva feltámasztaná a Wilamowitz előtti klasszika-filológia apróságok fölé görnyedő, távlattalan tudósának éthoszáét. Az „egészre tekintés”, az egyetemesebb perspektívájú, a tudós saját kora kérdéseit

meghalló és a kora önképét befolyásolni tudó kutatásaihoz szükséges integráció nemcsak az egyéni kutatói felfogás átalakulását igényli. Ennek az átalakulásnak elemi feltétele az az együttgondolkodás, mely nyitottság és a látszólag közvetlen szakmai haszon nélkül való érdeklődés hiányában nem mindig jöhet létre. Reméljük, hogy csak átmeneti nehézségről van szó: az mindenestre vigasztaló, hogy a leköszönő elnökség törekvése arra, hogy az ókorrepció kiemelkedő nem ókoros szakértői ismételten szerepeljenek üléseinken, eddig mindig telt házakat vonzott.

A most leköszönő elnökséget ismételten foglalkoztatta a kérdés, nem kellene-e a felolvasóülések októbertől ápriliséig tartó sorozatát időről időre kerekasztal-konferenciákkal, vitaulésekkal megtörni, amelyek naprakészen reflektálnak mindarra, ami akár csak a legtávolabbról is hatással van a mi tudományunkra és amire a mi tudományunk hatással van. Bár éreztük, hogy helyes lenne így tennünk, nem volt elég bátorságunk ahhoz, hogy változtassunk hagyományainkon. A problémát ezennel továbbadjuk utódainknak.

A 2009-ben kitűzött harmadik feladat a fiatal ókortudatók intenzívebb bevonása volt a Társaság életébe. Ennek érdekében az elnökség évente előadás-írói pályázatot írt ki 40 évesnél nem idősebb kutatók számára a szöveges és tárgyi források kontextuális vizsgálatának tárgykörében. Egészen az előző akadémiai évig számos kiváló munka érkezett be; remélem, a megtorpanás átmeneti, és a jövőben újra sor kerülhet a pályázat kiírására.

Az elmúlt hat év folyamán ismételten alkalom nyílt arra, hogy emlékeztessük a Magyar Tudományos Akadémiát: intézethálózatában ókortudományi kutatóhelyek, ókortudományi kutatási projektek nincsenek, s kérjük, fontolja meg ókortudományi projekt kiírását és/vagy kutatói ösztöndíj létesítését. Anélkül, hogy az érdemet a magunkénak akarnánk feltüntetni, örömmel említjük meg, hogy történetében először idéntől a Lendület program egy ókortudományi projektet is támogat. E helyen köszönettel nyugtázzuk az Akadémia szponzori támogatását, amely nélkül Társaságunk aligha létezhetne. Mellette köszönettel tartozunk mindazoknak, akik középkorai latin tanulmányi versenyeket szponzorálják és megvalósítják; mindenkiféle köszönjük a latintanárok munkáját. Az idő múlásával a versenyek csak egyre fontosabbá válnak. Köszönettel tartozunk vidéki tagozatainknak, amelyekben változatlanul impozáns munka folyik. Végül, de nem utolsósorban, köszönettel tartozunk az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának, hogy nagylelkűen helyszínt biztosít felolvasóüléseinknek.

A 2014–2015-ös akadémiai év felolvasóüléseinek a következő előadások hangzottak el:

Budapest

2014. október 13.

Dezső Csaba: *Uralkodói szenvedélyek Kálidasza Raghu nemzetsége című eposzában*
Dági Marianna és Mráv Zsolt: *A Seuso-kincs: kutatási irányok, módszerek*

2014. november 14.

Liptai Éva: *Akhmimi temetkezések – ókori vagy modern újrakészítés?*
Geréby György: *„A császár teológiai állhájának fodrásza”? Euszebiosz politikai teológiája*

2014. december 19.

Niederreiter Zoltán: *Istár és Mulisszu istennők képi ábrázolásai. Az istenek világának megjelenítése Szín-ahhé-eriba udvari művészetében*
Török László: *Egy félreismert remekmű: a Petozirisz-sír és az egyiptomi-görög kiegyezés*

2015. január 16.

Bajnok Dániel: *Aischinés és a „philanthróp” Philippos*
Kalla Gábor: *Népcsoportok, nyelvek, államalakulatok Északkelet-Mezopotámiában. Az új kurd identitás ókori keleti gyökerei*

2015. február 20.

Simon Zsolt: *Tabal északi határa. Történeti földrajzi és módszertani problémák a késő-hettita Anatóliában*

Adamik Béla: *A latin dialektológia régi-új útjain: a vulgáris latin magánhangzó-fúziók, a szinkópa és a hangsúly korrelációja*

2015. március 20.

Gesztelyi Tamás: *Sempronius Marcellinus sírdomborműve Savariában. Új értelmezési javaslat*

Darab Ágnes: *„Res ardua vetustis novitatem dare”. A leo generosus és idősebb Plinius zoológiája*

2014. május 15.

Cseh Zoltán: *Cukrászat és/vagy szakácsművészet? (Pillanatképek a magyar epigrammafordítás történetéből)*

Debrecen

2014. november 12.

Boda István és Tóth Erzsébet: *Az ókori alexandriai könyvtár és a hozzá kapcsolható kulturális és közösségi tartalmak tudásbázisba szervezése és megjelenítése háromdimenziós térbeli hipertext struktúrában*

2014. november 26.

Simon Attila: *Arisztotelész a politikai beszéd meghatározottságairól*

Szeged

2014. szept. 15.

Tar Ibolya: *A mítosz és továbbélése*

2014. szept. 22.

Szörényi László: *Alberti és az olvasás értelme*

2014. szept. 29.

Hamvas Endre: *Bevezetés a hermetikus irodalomba*

2014. okt. 6.

Gellérfi Gergő: *„Elhagyom a várost” – Ki beszél Iuvenalis 3. satírájában?*

2014. okt. 13.

Lázár István: *Petrarca önarcképe*

2014. okt. 20.

Hajdú Attila: *Collectiones Fragmentorum Ephori Cumaei*

2014. okt. 27.

Jankovits László: *„Pajzán” versek a humanista iskolában*

2014. nov. 3.

Szilágyi Emőke: *Oláh Miklós levelezése(i)*

2014. nov. 10.

Horváth László: *Áthallások a klasszikus görög politikai szónoklatokban*

2014. nov. 17.

Szabó Ferenc: *Cornelius Nepos szerkesztőelvei*

2014. nov. 24.

Tóth Orsolya: *Napkultusz Macrobiusnál*

2014. dec. 1.

Illés Imre Áron: *Városi élet a római birodalomban*

2015. február 9.

Tóth Iván: *Konstantinápoly eleste egy pápa szemével. Szövegkritikai, forráskutatási és historiográfiai adalékok Enea Silvio Piccolomini történeti beszámolójához*

2015. február 16.

Darab Ágnes: *Az élővilág éthosza. Idősebb Plinius, Naturalis historia 7–11.*

2015. február 23.

Adorjáni Zsolt: *Kallimachos Zeus-himnuszának epilógusa és kolophóni Xenophanés*

2015. március 2.

Mészáros Tamás: *A prokopioszi De bellis bevezetésének szerkezetéhez*

2015. március 9.

Vámos Hanna: *„Esopus ex antiquissimo rescriptus” – Egy középkori kézirat másolási folyamatának rekonstrukciója*

2015. március 16.

Tar Ibolya: *Mítosz és történelem*

2015. március 23.

Jászay Tamás: *Mit akar a kar? Az ókori kar helye a kortárs színpadon*

2015. március 30.

Pataki Elvira: *Augustus-kori szerelmek (Parthenios és Vergilius)*

2015. április 13.

Kasza Péter: *Holttest a mocsárban?*

2015. április 20.

Czerovszki Mariann: *Szerelem száműzetés idején. Ovidius elégiái*

2015. április 27.

Lázár István: *Az amicitia Petrarcánál*

2015. május 11.

Nagyvillés János: *Silius Italicus Punicájának Tagus-epizódja*

Díjak 2014/2015

Ábel Jenő-emlékérem: Luft Ulrich

Luft Ulrich a nemzetközi egiptológia elismert és a magyar egiptológia egyik legmeghatározóbb alakja, az ELTE Egiptológia Tanszékének egykori professzora, sokak témavezetője, mentora. Pályája kezdetén a Drezdai Állami Múzeumban tevékenykedett önkéntesként (1959–1961), majd Lipcsében Siegfried Morenz és Kurt Rudolph tanítványaként folytatott egiptológiai és vallástörténeti tanulmányokat (1961–1966), ugyanitt klasszikus arabot is hallgatott. PhD fokozatot 1970-ben Lipcsében szerzett, Morenz és Fritz Hintze mellett. Eközben (1966–1976) már a Berlini Múzeum Papyrusgyűjteményében dolgozott. A papiruszon és egyéb íráshordozókon fennmaradt szövegek, az óegyiptomi nyelv és annak összes fázisa mindig fontos és meghatározó része volt tudományos és tanári tevékenységének. A piramisszövegektől démotikus adminisztratív szövegeken át a kopt gnosztikus iratokig nem hagyott érintetlenül egyetlen korszakot sem a több ezer éves egyiptomi nyelv területén, és az ezekhez való viszonyában, az elemzésben mindig ott volt Luft Ulrich, a vallástörténész is, aki a klasszikus egyiptomi istenvilágról, a mítoszalkotásról éppúgy értekezik (1978: *Beiträge zur Historisierung der Götterwelt und der Mythenschreibung*, *Studia Aegyptiaca* 4), mint a késő antik Egyiptom bonyolult kölcsönhatásoktól tarkított vallási-filozófiai jelenségeiről, így a hermetizmusról és a gnózisról is (Istenek, szentek, démonok Egyiptomban, Budapest 2003). Ez utóbbi kötet már budapesti áldásos tevékenységéhez kötődik, hiszen az Egiptológia Tanszéken, ahol 1976-tól dolgozott, nemcsak tudományos és tanári, de igen fontos tudományos szervezői munkát is végzett: az Istenek, szentek kötet egy vallástörténeti oktatási program (1999–2002) gyümölcse a tanszéken, amelyben a hallgatók nemcsak „hallgattak” és tanultak, hanem a tudományos munkába is belekóstolhattak, és fordításaik, kommentárjaik megjelentek a kötetben.

Tudományos tevékenységének egyik fókusza persze Illahun, az „illahuni levéltár”, amelynek feldolgozásáról két kötet (*Das Archiv von Illahun. Briefe I*, Berlin: Akademie Verlag 1992; *Die chronologische Fixierung des ägyptischen Mittleren Reiches nach dem Tempelarchiv von Illahun*, Wien: Verlag der Akademie 1992) és számos tanulmány tanúskodik. Utóbbi kötet kutatói munkájának egy másik sarkalatos pontját, az egyiptomi kronológia problémájának vizsgálatában végzett tevékenységét mutatja, amelyet szintén igen nagy számú további tanulmány is illusztrál életművében. 1998-ban vetette bele magát tudományos pályafutása egyik legkalandosabb kihívásába, a Bir Minih-i epigráfiai surveybe, amelyről 2010-ben jelent meg igen gazdag és látványos kötet az expedíció résztvevői és természetesen Luft Ulrich tollából.

Lehetetlen egyetlen laudációban összefoglalni azt a sok témát, területet, amellyel foglalkozott; azt a sok konferenciát és tanulmánykötetet, amelyhez meghívták, a vendégprofesszorságokat, a témákat, amelyekben szakdolgozathoz vagy doktori disszertációhoz szakmai vezetést nyújtott. Rendkívül gazdag életpályáját, szerteágazó tudományos tevékenységét mi sem illusztrálja jobban, mint a 70. születésnapjára 2011-ben kiadott ünnepi tanulmánykötet, amelyben negyvenkét kolléga, volt tanítvány és barát írása olvasható az óbirodalmi Thébától II. Ramszeszen és a Halottak Könyvéig át Elkasai-ig és a nyugat-thébai kopt szerzetesközösségek írásaiig; filológiai, epigráfiai, papirologiai, vallástörténeti, régészeti és restaurátori szempontból.

(Hasznos Andrea)

Marót Károly-díj: Hajdu Péter

Hajdu Péter 1992-ben szerzett diplomát az ELTE latin, magyar és ógörög szakán. 1993 és 1996 között az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága ösztöndíjasaként dolgozott Claudius Claudianus eposzai című kandidátusi értekezésén, amelyet 1997-ben nyújtott be és védett meg. Az értekezés szövege 2002-ben jelent meg az Apollo Könyvtár 23. köteteként. 1998-tól az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa. 2012-től az MTA irodalom és nyelvtudományi osztályának doktora. Oktatott a Pécsi és a Szegedi Egyetemen, illetve az elmúlt években több kínai egyetem vendégprofesszora is volt. 2015-től az MTA Irodalomtudományi Intézet Elméleti Osztályának vezetője, az International Comparative Literature Association ügyvivői testületének magyar tagja, az MTA Irodalomtudományi Bizottságának titkára. A Magyar Tudományos Művek Tára az idei évig összesen 239 tudományos közleményt regisztrál Hajdu Péter neve alatt.

Hajdu Péter nem kizárólag az ókori irodalom történetével foglalkozik. Publikációinak szám szerint nagyobbik része a tizenkilencedik század végének irodalmával, azon belül is Mikszáth Kálmán munkásságával, illetve irodalomelméleti kérdésekkel foglalkozik. Éppen ebben rejlik kutatásainak jelentősége a magyar

ókortudomány számára: nem különül el benne ugyanis sem módszertanában, sem nyelvezetében az antik és a modern, amivel nagy szolgálatot tesz az ókori irodalom történetéről szóló elbeszélések és a mai irodalomtudomány összehangolásában. Hajdu Péter Catullusról, Horatiusról és az elégikus hagyományról szóló tanulmányait két kötetbe gyűjtve jelentette meg: Már a régi görögök is. Tanulmányok az antik hagyományról, Budapest: Balassi 2004; Irodalom, történet, titok, idegenség, Budapest: Balassi 2009. Ezekben a tanulmányokban Hajdu szinte mindig az ókori művek értelmezési hagyományát teszi kritikai reflexió tárgyává és mutatja ki az újraértelmezés, újragondolás szükségességét.

2014-ben látott napvilágot szerkesztésében a Horatius arcai című kötet, melyben négy írással is szerepel. Ez a kötet sikeresen mutatja be, hogyan alakult át az európai lírai hagyományt legfontosabb módon meghatározó római költő értékelése az elmúlt évtizedekben. Horatius jelentősége messze túlmutat az ókortudomány határain, a szerző korszerű, izgalmas és a szélesebb szakmai közönség számára is megközelíthető tudományos értékelése sikeresen járul hozzá ahhoz, hogy a mai ókortudomány sikeresen megőrizze központi helyét a mai bölcsészettudomány világában is.

Az Ókortudományi Társaság Hajdu Péter eddigi munkásságát és 2014-es Horatius-kötetét ismeri el a Marót Károly-díj odaítélésével.

(Ferenczi Attila)

Lénárd Sándor-díj: Kozák Dániel

Kozák Dániel könyve, az Achilles másik pajzsa. Hagyomány és értelmezés Statius Achilleisében, 2012-ben jelent meg a Ráció könyvkiadó Classica et Theoria című sorozatának harmadik köteteként. Ez a kötet szinte új mű megismertetésével gazdagította a római irodalom magyarországi történetét, Statius Achilleise ugyanis jóformán teljesen kívül maradt a korábbi irodalomtudományi kutatások érdeklődésén. Ezt a mellőzöttséget nem a szerző személye, vagy a mű esztétikai színvonala magyarázta, hanem a romantika ideologikus eredetű előítélete a római epikus irodalom második hullámával szemben. Kozák Dániel munkája a tudományos megközelítés változását tükrözi, és a római irodalom magyarországi kutatását a nemzetközi tudományosság összefüggésében értelmezi. A díjazott értelmezési módszertanát elmélyült alaposág jellemzi: az epikus irodalmi hagyomány pontos ismeretével vizsgálja a statiusi szövegek jelentésképző mechanizmusait. Megkülönböztetett figyelemmel mutatja meg a szövegek reflexióit saját irodalmi lényegükre, illetve önértelmezésüket az irodalmi/epikus folyamaton belül. Kozák Dániel könyvének megjelenése a római irodalom magyarországi történetének fontos eseménye, amely tovább erősítette az ezüstkorkutatás jelentőségét ezen a területen.

(Ferenczi Attila)

Faludi Szilárd-díj: Jankovics László

A kiemelkedő teljesítményt nyújtó középiskolai latintanárok munkájának elismerésére alapított Faludi Szilárd-díjat az Ókortudományi Társaság ebben az évben a budapesti ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium latin szakos vezetőtanárának és egyben latin és ének-zene szakos mentor szaktanárának, Jankovics Lászlónak ítélte oda.

Társaságunk Ábel Jenő Latin Tanulmányi Versenyén rendszeresen indulnak Jankovics László diákjai: számos dicséret és helyezés után idén tanítványai közül a minores kategóriában Seress Iván egy tizenkettedik helyezés, Tüz Boglárka pedig az első helyezés megszerzésével igazolta tanára kvalitásait, tehetség gondozó, mentori képességeit. De nemcsak társaságunk versenyén, hanem az OKTV-ken is számos, köztük első helyezést ért el tanítványai. Az arpinói Cicero verseny hazai válogatóján rendszeres sikerek mutatják az elvégzett tanári-tanítványi munka eredményességét, amelynek egyik csúcspontja a latin diákolimpiának számító arpinói Cicero versenyen elért tizenegyedik helyezés volt.

E díj odaítélésekor Társaságunk Jankovics László eredményes oktatói és tehetség gondozói tevékenységét díjazva egyben elismerését és reményét fejezi ki az ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium felé is, hogy oktatási programjában a latin nyelv tanításának továbbra is méltó helyet és megfelelő körülményeket biztosít.

(Adamik Béla)

Kerényi Grácia-díj: a díjra idén nem érkezett ajánlás.

Révay József-díj: a díjra idén nem érkezett értékelhető ajánlás.